

ПОНЯТТЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

THE CONCEPT OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE IN MODERN SCIENTIFIC DISCOURSE

Стаття присвячена актуальній проблемі сучасної освіти – розвитку іншомовної комунікативної компетентності. В останні десятиліття відбуваються суттєві зміни у тлумаченні поняття «іншомовна комунікативна компетентність», в його змісті та структурі, що зафіксовано в низці європейських рамкових документів. Серед них: *Relating language examinations to the Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment (CEFR). A Manual (2009)*; *Sign languages and the Common European Framework of References for Languages: Descriptors and approaches to assessment (2016)*; *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion Volume with New Descriptors (2018)* та ін., у яких з'явилися відповідні уточнення й оновлення щодо дескрипторів медіації, онлайн-комунікації, плюрилінгвальної / плюрикультурної компетентності та жестової мови, рівнів володіння мовою та екзаменів. Метою статті є виокремлення змін у змісті й структурі досліджуваного поняття, які відбулися в європейському науковому дискурсі та наразі суттєво впливають на розвиток іншомовної освіти в Україні. Зроблено висновки щодо нових дескрипторів, докладно описаних у *CEFR (2018)*, серед яких медіація, продукування, сприймання, онлайн-взаємодія, що цілком корелює з інноваційними тенденціями середньої та вищої освіти. Відзначено, що наразі все більшого значення набуває категорія міжкультурної комунікативної компетентності як здатність людини використовувати плюралістичні мовні та культурні ресурси для задоволення потреби комунікації та інтеракції із представниками інших країн. Разом з цим використовується низка близьких за змістом понять – транскультурна комунікація, міжкультурна чутливість, кросс-культурне розуміння, культурний інтелект тощо.

Ключові слова: іншомовна комунікативна компетентність, іноземна мова, дескриптори, Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти.

The article addresses a pressing issue in contemporary education – the development of foreign

language communicative competence. In recent decades, significant shifts have occurred in the interpretation of the concept of "foreign language communicative competence," as well as in its content and structure, as reflected in a number of European framework documents. Among these are: Relating Language Examinations to the Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR). A Manual (2009); Sign Languages and the Common European Framework of Reference for Languages: Descriptors and Approaches to Assessment (2016); Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with New Descriptors (2018), among others. These documents introduce relevant clarifications and updates regarding descriptors of mediation, online communication, plurilingual/pluricultural competence, and sign language, as well as language proficiency levels and examination formats.

The purpose of this study is to identify the changes in the content and structure of the concept under investigation that have emerged in European scholarly discourse and are currently exerting a significant influence on the development of foreign language education in Ukraine. The conclusions highlight the newly introduced descriptors thoroughly elaborated in the CEFR (2018), including mediation, production, reception, and online interaction, all of which are fully aligned with innovative trends in secondary and higher education.

It is emphasized that the category of intercultural communicative competence is gaining increasing importance as the ability of an individual to draw on plurilingual and pluricultural resources to meet the needs of communication and interaction with representatives of other countries. Alongside this, a range of closely related concepts is employed, such as transcultural communication, intercultural sensitivity, cross-cultural understanding, and cultural intelligence.

Key words: foreign language communicative competence, foreign language, descriptors, Common European Framework of Reference for Languages.

УДК 378:048.02

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/86.2.31>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Ябурова Г.Ю.,

аспірантка кафедри теорії та практики початкової освіти

Донбаського державного педагогічного університету

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку українського суспільства, який характеризується глобалізаційними змінами, прагненням України увійти до європейської спільноти, стати повноправним членом Європейського Союзу, суттєво сприяє підвищенню інтересу до вивчення іноземних мов. Особлива увага Української держави наразі приділяється опануванню англійської мови як мови міжнародного спілкування та співробітництва.

Кардинальна зміна підходів до вивчення англійської мови відбулась після 2014 року, коли Україною остаточно було взято курс на європейську інтеграцію. Відбулися зміни на законодавчому

рівні: в Концепції Нової української школи (2016), Законі України «Про освіту» (2018), Державному стандарті початкової освіти (2018) було зафіксовано, що іншомовна комунікативна компетентність є однією із ключових компетентностей для безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування. Законом України «Про повну загальну середню освіту» (2020), Державним стандартом базової середньої освіти (2020) передбачено вільне володіння випускниками шкіл іноземною мовою. Прийнятим у 2024 році Законом України «Про застосування англійської мови в Україні» закріплено англійську мову як одну з мов

міжнародного спілкування в нашій країні, передбачено посилення вивчення англійської мови в освітніх закладах, починаючи з дитячих садків, зокрема збільшення кількості годин на вивчення мови у закладах освіти. Саме тому в останні роки в науковому дискурсі широко обговорюються питання формування іншомовної (англомовної) комунікативної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивченню сутності та специфіки поняття «іншомовна комунікативна компетентність», а також більш широких понять «іншомовна компетентність» та «комунікативна компетентність» приділяється достатньо багато уваги у вітчизняному та іноземному науковому обігу, що пов'язано із зростанням уваги до вивчення іноземних мов на всіх етапах шкільного навчання та вищої освіти в Україні, а також із певними змінами в змісті та структурі цих понять, що зафіксовано в низці рамкових документів, зокрема оновлених Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: навчання, викладання, оцінювання. Додатковий том з новими дескрипторами / *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion Volume with New Descriptors* (2018); у документах Європейської комісії *The Importance of Plurilingual and Intercultural Education for Democratic Culture* / Важливість плюрилінгвальної та міжкультурної освіти для демократичної культури (2022); *Language education at the heart of democracy. Programme 2024–2027* / Мовна освіта в основі демократії. Програма 2024–2027 та ін.

Серед вітчизняних науковців теоретичні й практичні аспекти формування й розвитку іншомовної комунікативної компетентності вивчають О. Бігич, Н. Бориско, О. Бескорса, Р. Дмитренко, О. Драгомирецька, А. Кравченко, О. Лосєва, С. Ніколаєва, О. Паршикова, І. Пінчук, В. Редько, В. Свиридчук, О. Синєкоп, Л. Сорочан, І. Швецова, І. Чеботарьова, важливе значення мають наукові розвідки іноземних вчених Р. Costa, Р. Albergaria-Almeida, A. Biysenova, S. Kurtes, M. Feng, V. Bagarić & J. Mihaljević Djigunović та ін., які спираються на наукові розвідки науковців другої половини ХХ століття D. Hymes, M. Canale, M. Swain, S. Savignon та ін.

Отже, можемо констатувати, що різні аспекти формування й розвитку іншомовної компетентності у вітчизняному й іноземному науковому дискурсі представлені достатньо широко. У той самий час майже відсутні вітчизняні наукові розвідки, які б висвітлювали й враховували нові аспекти іншомовної освіти й формування іншомовної комунікативної компетентності. Розглянемо докладніше, які зміни в змісті й структурі досліджуваного поняття відбулися в європейському науковому дискурсі, що впливають на розвиток іншомовної освіти в Україні. Це становитиме **мету даної статті**.

Виклад основного матеріалу дослідження.

За останні 20 років відбулись певні зміни у мовній освіті Європи й відповідно до цього з'являлись відповідні уточнення й оновлення в документах Європейської комісії щодо рівнів володіння мовою та екзаменів:

- *Relating language examinations to the Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment (CEFR). A Manual / Співвідношення мовних екзаменів із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти*. Посібник (2009 [1]), в якому рекомендовано вимірювати іншомовну комунікативну компетентність через її складники (лінгвістичну, соціолінгвістичну, прагматичну та стратегічну компетентності) й чітко визначено вимоги до мовних екзаменів кожного рівня;

- *Sign languages and the Common European Framework of References for Languages: Descriptors and approaches to assessment / Жестові мови та Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: дескриптори та підходи до оцінювання* (2016 [2]), в якому представлені дескриптори жестової мови, узгоджені з контрольними рівнями Загальноєвропейських Рекомендацій (CEFR);

- *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion Volume with New Descriptors / Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: навчання, викладання, оцінювання*. Додатковий том з новими дескрипторами (2018 [3]), у якому узагальнено й враховано всі інновації, що характеризують тенденції мовної освіти перших десятиліть ХХІ століття: дескриптори Рекомендацій доповнюються новим рівнем Pre-A1, детальними дескрипторами для медіації, що враховує зростаючу важливість усного перекладу у використанні мови; дескриптори для онлайн-комунікації, плюрилінгвальної / плюрикультурної компетентності та жестової мови.

Оновлені дескриптори для визначення рівнів володіння мовою докладно проаналізовані в наукових розвідках В. North and E. Piccardo [4; 5] й засвідчують зміни у змісті іншомовної комунікативної компетентності.

Слід відзначити, що мовна освітня політика ЄС на сьогодні реалізується в межах освіти впродовж усього життя (*Lifelong Learning*) та зорієнтована на багатомовність (мультилінгвізм) та плюрікультурність, як справедливо зазначають Н. Воєводіна [6], С. Ніколаєва [7], В. Сліпенко [8] та ін.). В інтегрованій програмі ЄС «Освіта протягом усього життя» (*Lifelong Learning Programme 2007–2013*) [9], виділено ключові питання мовної політики об'єднаної Європи:

- мовна політика має бути спрямована на створення сприятливого для мов середовища проживання та навчання як у школах, так і за їх межами;

- освітні системи можуть позитивно вплинути на ранній початок вивчення іноземних мов, збіль-

шити кількість вивчених іноземних мов та сприяти методам, що дозволяють учням та вчителям використовувати іноземні мови для змістовного спілкування на уроках;

– англійська мова є важливим інструментом для успішного працевлаштування та професійного розвитку, отже потрібні конкретні дії для подальшого покращення компетентності у цій мові;

– розвиток мовних навичок в глобалізованому світі має поєднуватися зі сприянням мовному розмаїттю та міжкультурному діалогу [62].

Сучасні іноземні автори, які вивчають феномен іншомовної комунікативної компетентності (P. Costa, P. Albergaria-Almeida, A. Biysenova, S. Kurtes, M. Feng та ін.), у тлумаченні цього поняття спираються на наукові розвідки вчених другої половини XX століття D. Hymes, M. Canale and M. Swain, S. Savignon та ін., а також виходять із загальних визначень, наданих у документах Європейської комісії.

S. Savignon розтлумачено комунікативну компетентність як передумову лінгвістичної та визначає її як знання носіїв мови, що дозволяє їм ефективно взаємодіяти один з одним [10]. D. Hymes розроблено модель комунікативної компетентності на підставі розуміння лінгвістичної теорії у вигляді лінгвістичної компетентності (неявне знання мовної структури) та лінгвістичної результативності (процес застосування основних знань для фактичного використання мови). Науковцем відокремлено ідеальні об'єкти (знання) від соціокультурних особливостей, а процес комунікації розглянуто лише як вибір серед різних варіантів того, який найлегше створити та зрозуміти, в результаті чого запропоновано шляхи інтеграції лінгвістичної теорії з теорією комунікації та культури [11]. Теоретичні висновки D. Hymes було розвинено в моделі M. Canale та M. Swain, яка зосереджена на взаємодії граматичної (знання лексичних одиниць, правил морфології, синтаксису, граматики та фонології) та соціолінгвістичної (соціокультурні правила використання мови, важливі для висловлювань у соціальному контексті) компетентностей, які доповнені стратегічною (вербальні та невербальні комунікативні стратегії) та дискурсивною (здатність поєднувати мовні структури та функції у зв'язний текст) [12].

L. Bachman & A. Palmer [13] запропонували більш розгорнуту модель комунікативної компетентності, в основі якої мовна здатність, що складається із двох компонентів: мовних знань (організаційних та прагматичних знань, які доповнюють один одного в досягненні комунікативно ефективного використання мови і вміщують граматичні знання (словниковий запас, синтаксис, фонологія/графологія), текстові знання (зв'язність риторична та розмовна організація образні функції) функціональні знання

(творчі, маніпулятивні, евристичні функції, культурні посилання та фігури мови), соціолінгвістичні знання (діалекти та мовні різновиди, природні та ідіоматичні вирази). Ми цілком погоджуємось із V. Bagarić & J. Mihaljević Djigunović [14], які вказують на детальний та водночас дуже організований опис основних компонентів комунікативної компетентності.

У Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти описано комунікативну мовну компетентність у вигляді трьохкомпонентної структури: лінгвістична (її підкомпоненти – лексична, граматична, семантична, фонологічна, орфографічна та орфоепічна), соціолінгвістична (підкомпоненти: мовні елементи, що характеризують соціальні стосунки, правила належної поведінки та вираження мудрості людей, відмінності в діалектах) та прагматична (підкомпоненти: дискурсивна та функціональна) компетентності [15]. Стратегічна компетентність, яка включена до структури попередніх моделей (D. Hymes [11], M. Canale and M. Swain [12], S. Savignon [10], L. Bachman & A. Palmer [13]), в даному випадку згадується лише в контексті обговорення комунікативного використання мови і розглядається як використання стратегії в найширшому сенсі.

Ці погляди науковців мають значення й для сучасної теорії комунікативної компетентності. Наприклад, A. Biysenova тлумачить КК як знання правил мови та її використання, а також вміння ефективно та доречно використовувати ці знання в реальних життєвих ситуаціях. На думку науковиці, комунікативна компетентність є вирішальною метою вивчення іноземних мов [16]. Sabri Thabit Saleh Ahmed та Dr. Sunil V. Pawar, моделюючи структуру комунікативної компетентності та розвиваючи ідеї M. Canale та M. Swain, засвідчують взаємодію та взаємозв'язок граматичної, стратегічної, соціолінгвістичної та дискурсивної компетентностей [17].

V. Tuan [18], Sabri T. S. Ahmed [17] у понятті комунікативної компетентності акцентують здатність спілкуватися, вони підкреслюють, що ця компетентність може бути усною, писемною та невербальною. Формування іншомовної комунікативної компетентності залежить від умінь аудіювання, мовлення, читання, письма, оволодіти якими слід на достатньому рівні.

V. Bagarić & J. Mihaljević Djigunović, розробляючи методологію проекту вивчення англійської мови в Хорватії, концептуалізують комунікативну компетентність, виходячи із моделі L. Bachman & A. Palmer та моделі комунікативної мовної компетентності, запропонованої в CEFR (Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти) [14]. Науковці намагаються розробити методику вимірювання компонентів комунікативної компетентності (граматичний, текстовий, функціональний та

соціолінгвістичний), які прагнуть вимірювати як ізольовані або як інтегровані явища, залежно від виду діяльності (аудіювання, читання, говоріння та письма), яку передбачають мовні завдання.

Висновки і подальші перспективи в цьому напрямку. Поняття іншомовної комунікативної компетентності є частковим по відношенню до більш широких понять комунікативної компетентності та іншомовної компетентності. Воно еволюціонує й адаптується до контексту його використання.

Зміни, що відбуваються в освіті через глобалізаційні процеси, тотальну інформатизацію та цифровізацію, суттєво вплинули на розвиток іншомовної освіти та іншомовної комунікативної компетентності, що засвідчено в оновлених Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти (CEFR): виокремлено нові дескриптори, доповнено зміст кожного рівня володіння мовою згідно з європейською шкалою.

Наразі все більшого значення набуває категорія міжкультурної комунікативної компетентності. Зокрема, в оновлених Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти (CEFR) поняття міжкультурної комунікативної компетентності має ключове значення, воно поєднує плюрікультурну та плюрілінгвальну компетентності й забезпечує «здатність людини використовувати плюралістичні мовні та культурні ресурси для того, щоб задовольняти потреби комунікації та інтеракції із представниками інших країн, а також і постійно збагачувати ці ресурси» [19]. Разом з цим використовується низка близьких за змістом понять – транскультурна комунікація (обмін та взаємодія між різними культурними групами з метою ефективного взаєморозуміння), міжкультурна чутливість (здатність людини розуміти та сприймати культурні відмінності з позиції культурного релятивізму, що передбачає прийняття множинності ідей, цінностей та установок інших культур), кросс-культурне розуміння (порівняння та протиставлення різних культур для розуміння їхніх унікальних характеристик), культурний інтелект (когнітивні, афективні та поведінкові аспекти, які дозволяють людям успішно орієнтуватися в нових та культурно різноманітних ситуаціях) та інші поняття, що характеризують здатність людини вийти за межі власної культури та взаємодіяти з носіями різних культур (мов). Перспективи дослідження полягають у впровадженні оновлених дескрипторів та видів діяльності CEFR в іншомовну вітчизняну освіту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Relating language examinations to the Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment (CEFR). A Manual. Council of Europe, Language Policy Division, Strasbourg, 2009. 200 p. URL: https://www.ecml.at/Portals/1/3MTP/ECEP/3_ManualRevision-proofread-FINAL_en.pdf?ver=2020-02-25-103203-300
2. Sign languages and the Common European Framework of Reference for Languages. Common Reference Level Descriptors. Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2016. 55 p. URL: <https://www.ecml.at/portals/1/mtp4/pro-sign/documents/common-reference-level-descriptors-en.pdf>.
3. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion Volume with New Descriptors / B. North, E. Piccardo, T. Goodier. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2018. 236 p. <http://www.coe.int/lang-cefr>.
4. North B. and Piccardo E. Developing new CEFR descriptor scales and expanding the existing ones: constructs, approaches and methodologies. *Zeitschrift für Fremdsprachenforschung*. 2019. 30: 2. S. 143–161. <https://www.dgff.de/assets/Uploads/ZFF-2-2019-01-North-Piccardo.pdf>
5. North B. and Piccardo E. Developing illustrative descriptors of aspects of mediation for the CEFR. Education Policy Division, Council of Europe, Strasbourg, 2016. URL: <http://www.coe.int/lang-cefr>.
6. Воеводіна Н. Формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів у німецькій як другій мові в контексті плюрілінгвальної освіти. *ARS LINGUODIDACTICAE*, 2020. № 5, С. 45–54. <https://doi.org/10.17721/2663-0303.2020.5.05>.
7. Ніколаєва С. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти 2020: вплив на навчання іноземних мов і культур в Україні. *Іноземні мови*. 2024. № 2. <https://doi.org/10.32589/1817-8510.2024.2.306338>
8. Сліпенко В. Особливості мовної освітньої політики країн Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2023. № 1(52). С. 202–205. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.52.202-205>.
9. Lifelong Learning Programme 2007–2013. Decision No 1720/2006/EC of the European Parliament and of the Council of 15 November 2006. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/lifelong-learning-programme-2007-13.html>.
10. Savignon S. J. Communicative competence: Theory and Classroom Practice. John Wiley & Sons, Inc. 1976. 23 p. URL: <https://eric.ed.gov/?id=ED135245>.
11. Hymes D. On communicative competence. *Linguistic anthropology: A reader*. 2001. Pp. 53–73. URL: <https://www.scribd.com/doc/74833626/Dell-Hymes-on-Communicative-Competence-Pp53-73>.
12. Canale M., Swain M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied linguistics*. 1980. Vol. 1. N. 1. Pp. 1–47. DOI: 10.1093/applin/1.1.1.
13. Bachman L.F. & Palmer A.S. Language Testing in Practice: Designing and Developing Useful Language Tests. Oxford etc.: OUP, 1996.
14. Bagarić V., Mihaljević Djigunović J. Defining communicative competence. *Metodika*. 2007. Vol. 8(1). Pp. 94–103. <https://www.studocu.com/row/document/mountains-of-the-moon-university/postgraduate-diploma-health-services-management/bagaric-i-mihaljevic-djigunovic-eng/24412092>.
15. The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Council of Europe, 2001. <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>.

16. Biysenova A. Models of Communicative Competence in Teaching Foreign Language. (2024). *Journal of Universal Science Research*. 2024. Vol. 2(2). Pp. 19–24. URL: <https://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/view/4141>

17. Sabri Thabit Saleh Ahmed, Dr. Sunil V. Pawar. Communicative Competence in English as a Foreign Language: Its Meaning and the Pedagogical Considerations for its Development. *The Creative Launcher*, 2018. Vol. 2, n. 6, pp. 267–277. <https://doi.org/10.53032/tcl.2018.2.6.41>.

18. Tuan V. V. Communicative competence of the fourth year college students: basis for proposed English language program. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication. TOJDAC*. 2017. Special Edition. P. 438–461. DOI NO: 10.7456/1070ASE/046.

19. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion Volume with New Descriptors / B. North, E. Piccardo, T. Goodier. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2018. 236 p. <http://www.coe.int/lang-cefr>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.09.2025
Дата публікації: 24.09.2025